

Adam Malina

ORCID 0000-0002-5286-1270

Perykopy w użyciu liturgicznym Kościoła lutrańskiego. Nowy porządek czytań liturgicznych i tekstów kazalnych z 2018 r.

Streszczenie: Od 2018 roku Kościoły ewangelickie w Europie środkowej podczas nabożeństw używają nowego porządku tekstów liturgicznych i kazalnych. Dobór odpowiednich tekstów biblijnych do nabożeństwa oparty jest na systemie perykop biblijnych, przejętych przez Reformację z tradycji średniowiecznego Kościoła. W XVI wieku został dostosowany do ewangelickiej praktyki kościelnej i w zasadzie w tym stanie przetrwał prawie do końca XIX wieku. Największe zmiany w systemie perykop pojawiły się w 1978 roku, a najnowsza ich wersja pochodzi z 2018 roku. Kościół luterański w Polsce w swojej praktyce nabożeństwowej korzystał z dorobku swoich zachodnich sąsiadów, dostosowując przyjęte rozwiązania do lokalnej sytuacji kościelnej.

Słowa kluczowe: liturgia, perykopa, nabożeństwo, kazanie

Summary: Pericopes in the liturgical use of the Lutheran Church. New order of liturgical readings and sermon texts from 2018

Since 2018, Evangelical churches in central Europe have been using a new order of liturgical and sermon texts in their worship services. The selection of appropriate biblical texts for the service is based on the system of biblical pericopes, adopted by the Reformation from the tradition of the medieval church. It was adapted from the 16th century to Evangelical church practice and in principle survived in this state almost until the end of the 19th century. The greatest changes to the pericope system came in 1978, and the most recent version dates from 2018. The Lutheran Church in Poland has drawn on the achievements of its western neighbours in its worship practice, adapting the solutions adopted to the local ecclesiastical situation.

Keywords: liturgy, pericope, service, sermon

Od pięciu lat w Kościele Ewangelicko-Augsburskim w Polsce obowiązuje nowy porządek czytań liturgicznych i kazalnych. Jego uchwalenie przez Synod Kościoła podczas sesji w Łodzi w dniu 13 października 2018 roku było podsumowaniem dotychczasowych doświadczeń w korzystaniu z środkowoeuropejskiego systemu perykop i odpowiedzią na zmiany, które zostały zaproponowane przez Kościoły ewangelickie w Niemczech, które postanowiły z okazji jubileuszu 500 lat Reformacji przeprowadzić ewolucyjne zmiany w doborze tekstów biblijnych do ewangelickiego nabożeństwa.

1. Pochodzenie systemu perykop liturgicznych

Apostoł Paweł w Liście do Rzymian zapisał zasadę, iż „wiara [...] jest ze słuchania, a słuchanie przez Słowo Chrystusowe” (Rz 10,17). Posłuszni temu stwierdzeniu ojcowie Reformacji od początku w centrum nabożeństwa stawiali głoszenie Słowa Bożego. Jednak analogicznie do wcześniejszych doświadczeń Kościoła, wychodząc z założenia iż nie ma praktycznej możliwości prezentowania całej zawartości Biblii w czasie nabożeństwa, również i w XVI wieku należało przyjąć odpowiedni system doboru tekstów do roku liturgicznego. Marcin Luter pod względem podejścia do praktyki czytań liturgicznych zachował dosyć daleko idącą reformacyjną powściągliwość, opierając się na tradycji wcześniejszych pokoleń.

Perykopa (od gr. περιχοπή [perikopé] — obcięty kawałek, wycięty fragment tekstu; περικόπτειν [perikóptein] — obcinać) to fragment Biblii przeznaczony do czytania podczas nabożeństwa. Wykazy owych perykop, fragmentów Pisma Świętego (*capitularia*, *liber comitis*) zaczęły się pojawiać już od V wieku, przekształcając się z czasem w lekcjonarze (*lectionarium*), obszerniejsze księgi z odpowiednimi wypisami do użytku w określonym czasie roku kościelnego¹.

Początki liturgicznej lektury Pisma Świętego związane są z żydowską praktyką czytań w synagogach², gdzie w czasach apostoelskich czytano na głos Torę i proroków (Łk 4,17; Dz 13,15). Podczas chrześcijań-

¹*Perikopen. Gestalt und Wandeln des gottesdienstlichen Bibelgebrauchs*, red. H. von Schade, F. Schulz, Hamburg 1978, s. 9–23.

²K.-H. Bieritz, *Liturgik*, Berlin–New York 2004, s. 396–399.

skich zgromadzeń do tego zestawu dodawano listy (na przykład apostoła Pawła), a później czytania z Ewangelii i Dziejów Apostolskich. Pochodzące z IV wieku Konstytucje apostolskie (łac. *Constitutiones Apostolorum*) stwierdzają, że w czasie zgromadzenia należy czytać fragmenty z Tory, Proroków, Listów i Ewangelii³. Starożytny Kościół ze zwyczaju takich czytań uczynił jeden z elementów konstytutywnych nabożeństw. Pierwotnie powszechniejszą formą było ciągle czytanie określonych ksiąg biblijnych (*lectio continua*), która została zmodyfikowana od V w. w kierunku czytania wybranych fragmentów Biblii, podporządkowanych idei roku kościelnego (*lectio selecta*). Podstawą średnio-wiecznego układu tekstów liturgicznych była reforma za czasów Karola Wielkiego (zm. 814), która przyjęła za właściwy rzymsko-frankijski porządek czytań.

2. Reformacja i czytania biblijne w nabożeństwie

Wykorzystując system ówczesnych perykop, Reformacja przyjęła za punkt wyjścia tradycję, którą znał i praktykował Marcin Luter oraz reformatorzy z Górnych Niemiec. Nie jest znany szczegółowy porządek, z którego korzystał sam Luter, jednak z pewnością był połączeniem tradycji Kościoła jako takiego, zakonu augustianów i diecezji erfurckiej. W sytuacji braku możliwości bezpośredniego dotarcia do oryginalnego zestawu perykop czasów Lutra, wiedzę o liturgicznych tekstach, używanych przez niego znajdujemy w zbiorach kazań Lutra i zestawie tekstów kazalnych, dodanych do różnych wydań niemieckiej Biblii Lutra. Najstarszy indeks perykop reformacyjnych znajduje się w wydaniu Nowego Testamentu Lutra, wydrukowanym przez Hansa Luffta w Wittenberdze w 1526 roku i oparty jest na wykazie z Augsburga z 1473 roku⁴. Do tej kompilacji, stworzonej prawdopodobnie przez samego Lutra lub pod jego nadzorem, wykorzystano teksty, na których opierały się kazania Lutra w postyllach. Były to teksty pochodzące z Ewangelii i epistoł (listów apostolskich). Powyższy rejestr z niemieckiej Biblii Lutra przez długie lata kształtował liturgiczną lekturę Pisma Świętego

³J. Neijenhuis, *Liturgik*, Stuttgart 2020, s. 72–74.

⁴*Perikopen. Gestalt und Wandeln...*, dz. cyt., s. 25.

w nabożeństwie ewangelickim⁵. Inne, bardziej krytyczne podejście do tematu doboru tekstów do nabożeństwa Luter rozwinął i kompleksowo zaprezentował przy organizacji nabożeństw, odbywających się w tygodniu i dodatkowo w niedzielę czy święto. W codziennych nabożeństwach porannych i wieczornych (nieszporach) proponował poranne czytania Starego Testamentu oraz wieczorne Nowego Testamentu jako czytania w formie *lectio continua*. Opcję powyższą potwierdził w *Deutsche Messe* w 1526 roku, gdzie szczegółowo rozpisał zakresy przydziałów tekstów biblijnych na poszczególne dni tygodnia i pory nabożeństw. Proponował na przykład czytanie Ewangelii św. Jana, która miała się pojawić w niedzielę przed nieszporami, w piątki rano zachęcał do śledzenia nauczanie apostołów, a w poniedziałki nauczanie biblijne według porządku katechizmowego⁶.

Dla Lutra system perykop był ważny przede wszystkim jako źródło do homiletycznego oddziaływania w celu propagowania Ewangelii. Kazanie miało być „misyjne”, dlatego perykopa na której się opierało powinna taki kierunek interpretacji tekstu umożliwić. Powinna też pouczać człowieka i spełniać rolę dydaktyczno-pedagogiczną w celu przekazywania wiedzy biblijnej wśród ludzi. Choć wydawało się, że „reformatorskie” podejście do odnowy systemu perykopowego przyniesie owoce w postaci kompleksowych zmian, jednak ostatecznie Luter nie przedstawił ostatecznie żadnej propozycji w tym zakresie, a po około 1550 r. każda taka próba takich działań kończyła się niepowodzeniem, trwale kształtując luterańską praktykę wzorowania się na tekstach z dwóch rzędów perykop na co najmniej dwa stulecia (Ewangelie i epistoły)⁷.

3. Zmiany systemowe w czytaniach Kościoła ewangelickiego

Ukształtowane wzorce w czasach oświecenia były częściowo poszerzane o dodatkowe propozycje tekstów biblijnych, ale czynione wówczas próby miały charakter lokalny lub regionalny, nie tworząc powszechnej

⁵Inna drogą, przynajmniej w początkach kształtowania się Kościołów protestanckich, poszła Reformacja kalwińska, która odeszła od tradycji czytań według porządków perykop na rzecz *lectio continua* całych ksiąg biblijnych.

⁶*Deutsche Messe (1526)*, WA 19, 79–80.

⁷*Perikopen. Gestalt und Wandeln...*, dz. cyt., s. 27–33.

praktyki kościelnej. Przełomowe znaczenie miał ruch odnowy liturgicznej, który od połowy XIX wieku w krajach niemieckojęzycznych proponował nowatorskie podejście do istoty liturgii i nabożeństwa. Zmiany liturgiczno-hymnologiczne w Kościele ewangelickim w Niemczech przyniosła działalność instytucji znanej jako Eisenachska Konferencja Kościelna, która prowadziła swoją działalność w latach 1852–1921⁸. Efektem jej działań na polu hymnologii była nowatorska koncepcja wydania ogólnokrajowego śpiewnika, który miał składać się ze wspólnej części, zawierającej reprezentatywne pieśni dla całego niemieckiego ewangelicyzmu, oraz z części regionalnej z pieśniami popularnymi na określonym terytorium kościelnym.

Tematem perykop konferencja zajęła się w 1886 r. Delegaci regionalnych władz kościelnych powołali komisję ds. perykop i uznali, iż celem pracy będzie ustalenie jednej formy „starokościelnych” perykop, a także dodanie równoległych perykop, wykorzystanie w systemie czytań Starego Testamentu oraz opracowanie jednolitego tekstu historii męki Pańskiej. Zdecydowano, iż system powinna cechować spójność (współbrzmienie) tekstów biblijnych, zgodność z porządkiem roku kościelnego i uwzględnienie „starokościelnych” perykop.

Prace komisji trwały dziesięć lat. Nie do końca było jasne, czy ostatecznie powstanie nowy porządek, czy też prace zakończą się propozycją rewizji aktualnego stanu z uwzględnianiem istniejących zwyczajów kościelnych. Ostateczne rozwiązania z roku 1896 zostały przyjęte jako daleko idąca rewizja istniejących porządków, w której do starokościelnego wykazu dodano drugą serię czytań z listów i Ewangelii, które miały uzupełniać stare perykopy i pozostać ze sobą powiązane. Trwałe miejsce w nabożeństwie uzyskały też teksty Starego Testamentu. Ze względu na regionalną strukturę Kościołów ewangelickich w Niemczech postanowienia musiały być formalnie przyjmowane przez poszczególne Kościoły, ale rozpoczęta reforma została doprowadzona do końca⁹. Za przykładem ewangelików w Niemczech poszły również Kościoły krajowe

⁸F. W. Graf, *Eisenacher Konferenz*, [w:] *Religion in Geschichte und Gegenwart*, t. 2, Tübingen 1999, szp. 1179–1180.

⁹J. Neijenhuis, dz. cyt., s. 73.

w środkowej Europie, przyjmując z modyfikacjami system wynikający z postanowień konferencji z Eisenach. Ważnym elementem w propagowaniu nowych czytań był zwyczaj umieszczania wykazów tekstów kazalnych w śpiewnikach kościelnych, co powodowało narzucającą się kaznodziejom i słuchaczom konieczność podporządkowania się systemowi¹⁰.

Porządek z Eisenach był w użyciu kościelnym do połowy XX wieku. Zmiany społeczne i kościelne po drugiej wojnie światowej zintensyfikowały prace na rewizją dotychczasowego systemu doboru tekstów biblijnych. Ważne zmiany weszły w życie w latach 50-tych XX wieku (1953 i 1958), gdy dotychczasowe wykazy rozszerzono do sześciu serii perykop, tradycyjnie w piśmiennictwie oznaczanych jako rzędy od I do VI. Wprowadzona wówczas zasada zagwarantowała ciągłość używania jednego wykazu (rzędu) przez cały rok kościelny, czyli od 1. Adwentu do Niedzieli Wieczności.

Duża zmiana w systemie weszła w życie od 1. Niedzieli Adwentu 1978 r., kiedy wprowadzono nowy porządek perykop, opracowany przez Konferencję Liturgiczną Kościoła Ewangelickiego w Niemczech. Zawierała ona porządek tekstów kazań i fragmenty do odczytania w czasie nabożeństwa. Cechą charakterystyczną rozwiązań było trwałe wpisanie Ewangelii tygodnia (dnia) w I rząd perykop, co skutkowało uznaniem jej za główny tekst niedzieli czy święta. Pozostałe teksty były jej uzupełnieniem, swoistego rodzaju komentarzem w odniesieniu do tekstu Ewangelii. W tym układzie perykop w I rzędzie zawsze znajdowała się Ewangelia (starokościelna), w drugim epistoła dnia (lekcja apostołska) również tzw. starokościelna, a w pozostałych rzędach pojawiały się teksty Starego Testamentu lub Ewangelii i lekcji apostołskiej¹¹. Kolejna rewizja tekstów biblijnych miała charakter częściowy i została dokonana w 1999 roku. Dokonano wówczas zmiany tekstu Ewangelii starokościelnej 3. niedzieli po Trójcy (z przypowieści o zagubionej owcy Łk 15,1–7 na przypowieść o synu marnotrawnym Łk 15, 11–32), dodano alternatywne czytania na Dziękczynne Święto Żniw oraz całkowi-

¹⁰Perikopen. *Gestalt und Wandeln...*, dz. cyt., s. 38–43.

¹¹J. Neijenhuis, dz. cyt., s. 74; *Perikopen. Gestalt und Wandeln...*, dz. cyt., s. 54–64.

cie przemodelowano wybór tekstów na 10. niedzielę po Trójcy. Wiązało się to z refleksją Kościoła po zagładzie Izraela w czasie II wojny światowej. Wprowadzono wówczas możliwość korzystania z dwóch zestawów czytań na tą niedzielę, jednego na Niedzielę Izraela, drugiego na wspomnienie zniszczenia Jerozolimy, a każdy zestaw składał się z odpowiednio dobranych tekstów Biblii¹².

4. Nowy porządek tekstów liturgicznych i kazalnych z 2018 r.

Najnowszy porządek tekstów biblijnych jest wynikiem bardzo szerokiej rewizji z 2018 r., w której zdecydowano o kontynuacji systemu sześciu cykli czytań, ale zmieniono zasady ich przyporządkowania oraz poszerzono je tematycznie. *Ordnung gottesdienstlicher Texte und Lieder* (OGTL) czyli Porządek tekstów i pieśni religijnych z 2018 roku jest efektem prac niemieckich teologów i liturgów od początku XXI wieku. Wówczas postanowiono, że Kościół ewangelicki w dalszym ciągu będzie stosował własny system i nie wprowadzi rozwiązań opartych na ekumenicznym porządku czytań *Revised Common Lectionary*¹³ (RCL) czy też katolickich rozwiązań *Ordo Lectionum Missae*, będących inspiracją dla RCL. Prace nad nowym porządkiem rozpoczęły się ostatecznie w 2011 r. roku, kiedy wyznaczono wspólną komisję, składającą się z przedstawicieli trzech tradycji ewangelickich Niemiec (luterańska, reformowana, unijna). Komisja wyniki prac przedstawiła przed rozpoczęciem roku kościelnego 2014/2015 w formie projektu próbnych czytań i tekstów kazań¹⁴.

¹² *Perikopenbuch. Nach der Ordnung gottesdienstlicher Texte und Lieder mit Einführungstexten zu den Sonn- und Feiertagen*, red. Liturgischen Konferenz für die Evangelische Kirche in Deutschland, Bielefeld 2019, s. 395–408.

¹³ *Zmieniony Wspólny Lekcjonarz* czyli *Revised Common Lectionary* jest ekumenicznym zbiorem tekstów biblijnych do nabożeństwa. Prace nad nim rozpoczęły się w latach 70-tych XX wieku. Jest on wynikiem współpracy North American Consultation on Common Texts (CCT) i International English Language Liturgical Consultation (ELLC). Po dziewięcioletnim okresie próbnym został wydany w 1994 roku. Członkami CCT są konferencje biskupów katolickich z USA i Kanady oraz amerykańskie i kanadyjskie Kościoły protestanckie, w tym luterańskie, episkopalne, presbiteriańskie i metodystyczne. RCL został przyjęty przez większość amerykańskich i kanadyjskich chrześcijan oraz w krajach tradycji angielskojęzycznej. System oparty jest na czytaniu podczas każdego nabożeństwa trzech tekstów — ze Starego Testamentu (oraz Dziejów Apostolskich), lekcji apostołskiej (oraz Apokalipsy) i fragmentu Ewangelii, które są uporządkowane w trzech latach czytań (rok A, B, C). Zob. *20th Anniversary Annotated Edition, The Revised Common Lectionary. Consultation on Common Texts*, Minneapolis 2012.

¹⁴ *Perikopenbuch...*, dz. cyt., s. XIX–XXXIV.

Zmiany obejmowały około 1/5 dotychczasowych tekstów. Nowy wykaz cechowała znacznie większa liczba tekstów Starego Testamentu i poszerzenie ich zakresu gatunkowego, pojawiły się teksty biblijne pokazujące kobiecą perspektywę zbawienia, wiele nowych fragmentów Biblii miało charakter opowiadań o znaczeniu historycznym oraz zawierało odniesienia do aktualnych zagadnień życiowych. Impulsy po użytkowaniu próbnym dały podstawę do podjęcia decyzji akceptacji nowego porządku w Kościele w Niemczech. Stało się to w listopadzie 2017 r., gdy Synod Generalny VELKD, Konferencja Plenarna UEK i Synod EKD zadecydował o wejściu w życie nowego porządku czytań biblijnych od pierwszej niedzieli Adwentu 2018¹⁵.

OGTL pozostawiał sześć serii tekstów opartych na perykopach starokościelnych, ale odsetek tekstów Starego Testamentu został w nich podwojony do około jednej trzeciej. Dotychczasowe rzędy z jednolitymi tekstami Ewangelii (I rząd) i lekcji apostołskich (II rząd) zostały zmienione, ponieważ zdecydowano się je przeplatać innymi tekstami, aby nie tworzyć monotonii w doborze źródeł do kazań. Wszystkie rzędy czytań mają obecnie charakter mieszany.

Dokonano też zmiany w przyporządkowaniu czasu przejściowego między czasem Bożego Narodzenia a czasem pasyjnym. Przyjęto zasadę, iż okres epifanijski kończy się zawsze w niedzielę poprzedzającą 2 lutego (dzień Ofiarowania Jezusa w świątyni), co skutkuje odpowiednim przyporządkowaniem tekstów biblijnych na wcześniejsze i późniejsze niedziele. Wprowadzono nowe uregulowanie w sprawie psalmów, które potraktowano również jako źródło modlitwy wspólnoty, dopuszczając aby psalm stał się również podstawą kazania, co dotychczas nie było praktykowane. Ważną nowością jest wprowadzenie nowych tekstów biblijnych, przeznaczonych do czytań i kazań w czasie nabożeństw lub poświęconych określonej tematyce życia społecznego, które nie są przyporządkowane w system cyklu sześciornego. W przypadku ich użycia obowiązuje pełna dowolność korzystania z podanych propozycji.

¹⁵ *Lesungen im Gottesdienst — Theologie und Praxis der liturgischen Schrift-Lesungen - : Eine Orientierungs- und Gestaltungshilfe der AG „Lesungen im Gottesdienst“ der Liturgischen Konferenz*, red. A. Deeg, H. Schwier, Guetersloh 2020, s. 23–25.

Zestawy tekstów odnoszą się do obszarów tematycznych takich jak pokój, życie społeczne, społeczeństwo, diakonia, misja, ojczyzna i wiele innych, stanowiąc ważną propozycję podczas doboru tekstów liturgicznych i kazalnych¹⁶.

5. Wprowadzenie nowego systemu perykop w Polsce

Kościół luterański na ziemiach polskich podążał za głównymi nurtami europejskiego ewangelicyzmu, korzystając przede wszystkim z liturgicznego i homiletycznego dorobku swoich zachodnich sąsiadów. Zasada ta obowiązywała w śpiewnikach i agendach wydawanych od drugiej połowy XIX wieku i była kontynuowana po II wojnie światowej.

Kolejne modyfikacje w doborze tekstów do nabożeństw z lat 50-tych XX wieku, a także zmiany 1978 i 1990 roku były szybko adoptowane do potrzeb polskich w ramach cyklicznych wydawnictw kościelnych. Wykaz tekstów pojawiał się w corocznie wydawanych Kalendarzach Ewangelickich oraz w książce „Z Biblią na co dzień”, która była od 1976 roku polską wersją niemieckiego przewodnika do codziennej lektury Biblii — *Losungen*. Polski odpowiednik oprócz haseł na każdy dzień roku przynosił też od początku obszerny zapis tekstów liturgicznych i kazalnych na każdą niedzielę i święto. W ten sposób dochodziło każdorazowo do szybkiej recepcji nowych tekstów liturgicznych w życiu kościelnym w Polsce¹⁷.

Opracowanie i przyjęcie porządku OGTL w polskiej wersji językowej odbyło się również według tych samych zasad. Wniosek o podjęcie stosownej uchwały przez Synod Kościoła został złożony przez synodalną Komisję ds. liturgii i muzyki kościelnej na czwartej sesji Synodu Kościoła XIV kadencji, która odbywała się w dniach 12–14 października 2018 roku w Łodzi. Wniosek był rozwinięciem wcześniejszego wniosku, zgłoszonego wiosną tego samego roku na trzecią sesję Synodu Kościoła (6–8 kwietnia) w Warszawie, w którym zgłoszono propozycję przyjęcia do użytku kościelnego nowego porządku perykop, przyjętego przez Kościoły ewangeliczne w Niemczech. Członkowie Synodu mieli od kwietnia

¹⁶ *Perikopenbuch...*, dz. cyt., s. 705–738.

¹⁷ Por. *Wszeczwidzący Bóg. Z Biblią na co dzień 2023*, red. A. Malina, M. Czyż, A. Błahut-Kowalczyk, A. Fober-Ciešlar, Bielsko-Biała 2022.

2018 roku dostęp do pełnej wersji wniosku z załącznikiem, zawierającym pełny zapis uchwały Synodu Generalnego i Konferencji Biskupów Zjednoczonego Kościoła Ewangelicko-Luterańskiego Niemiec (VELKD) z 7 grudnia 2017 roku¹⁸. W czasie między sesjami Komisja ds. liturgii i muzyki kościelnej dostosowała dokument do polskich realiów kościelnych i językowych oraz uzyskała poparcie innych komisji synodalnych¹⁹.

Wniosek zawierał zapis o wprowadzeniu od początku roku kościelnego 2018/2019 do użytku liturgicznego nowych perykop liturgicznych, opracowanych przez Synodalną Komisję ds. Liturgii i Muzyki Kościelnej, a zawartych w dokumencie: „Nowy porządek czytań liturgicznych i tekstów kazalnych” z dnia 2.10.2018 r. Wspomniano też, iż są one wzorowane na perykopach przyjętych uchwałą Synodu Generalnego i Konferencji Biskupów Zjednoczonego Kościoła Ewangelicko-Luterańskiego Niemiec (VELKD) z 7 grudnia 2017 r. z dostosowaniem do polskich realiów. Wniosek o przyjęcie uchwały został poddany pod głosowanie i otrzymał 51 głosów „za”, 0 „przeciw” i 4 wstrzymały się od głosowania. W ten sposób Synod Kościoła w dniu 13 października 2018 r. przyjął uchwałę nr 20/2018/IX w sprawie wprowadzenia do użytku w Kościele nowych perykop liturgicznych i kazalnych²⁰. Oznaczało to, iż od 1. Niedzieli Adwentu roku kościelnego 2018/2019 w Kościele Ewangelicko-Augsburskim w Polsce należało stosować nowy porządek czytań liturgicznych i tekstów kazalnych, a korzystanie z nowej jego wersji należało rozpocząć od pierwszego rzędu. Było to odstępstwo od dotychczasowej ciągłości liturgicznej, ponieważ według dotychczasowego porządku należałoby stosować od nowego roku kościelnego rząd piąty. Chcąc ułatwić przejście do nowego systemu zdecydowano, iż do końca roku 2018 (cały Adwent, Boże Narodzenie i Zakończenie Roku) będzie można stosować także dotychczasowy porządek z 1978 roku²¹.

¹⁸*Beschluss zur Ordnung gottesdienstlicher Texte und Lieder*, Amtsblatt Verfassung der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands VELKD, Band VII, Stück 32, s. 569–580.

¹⁹Wniosek Komisji ds. liturgii i muzyki kościelnej na 4. sesję XIV Synodu Kościoła (12–14 października 2018 r.), Nr wniosku: 9/4/2018; Archiwum Rady Synodalnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP [dalej: ARS], IV sesja XIV kadencji Synodu Kościoła.

²⁰Uchwała Synodu Kościoła nr 20/2018/IX o zmianie perykop liturgicznych, <https://bik.luteranie.pl/wp-content/uploads/files/2022/09/37.20.2018ozmianieperykopliturgicznych.pdf>, dostęp 20.10.2023 r.

²¹Protokół z 4. Sesji Synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, 12–14 paździer-

Nowy porządek czytań liturgicznych i tekstów kazalnych został przekazany duchownym w „sposób zwyczajowo przyjęty”, a wszystkim osobom poprzez publikację na stronie luteranie.pl.

Ważnym elementem w recepcji nowego porządku była również publikacja nowego systemu doboru tekstów w trzecim wydaniu Śpiewnika ewangelickiego. Stało się to w 2019 roku, gdy Wydawnictwo Augustana przygotowało kolejne wydanie śpiewnika, tym razem zawierające już zmienione teksty czytań biblijnych i kazań²².

6. Przykład zmian w systemie czytań: perykopy adwentowe

Przyjęty w Niemczech i w Polsce w 2018 roku nowy system czytań zawiera tradycyjnie sześć rzędów tekstów biblijnych, z których część (ok. 20 %) stanowią teksty wcześniej nie występujące jako lektura podczas nabożeństw. Zmianie uległa również przynależność poszczególnych tekstów do odpowiednich rzędów. Przegląd perykop adwentowych potwierdza ogólne prawidłowości przy doborze tekstów biblijnych do luterskiego nabożeństwa.

Pierwsza niedziela Adwentu²³ w aktualnym porządku zawiera propozycje następujących czytań²⁴:

- I — Mt 21,1–11 (E) — wjazd Jezusa do Jerozolimy
- II — Rz 13,8–12 (L) — miłość braterska i bliskie przyjście Chrystusa
- III — Za 9,9–10 (S) — radość córki Syjonu
- IV — Jr 23,5–8 — biada złym pasterzom
- V — Obj 3,14–22 — list do Laodycei
- VI — Ps 24 — Król chwały

W porównaniu do wcześniejszego porządku dostrzeżemy poszerzenie tekstu Ewangelii o dwa wersety (Mt 21,1–9), usunięcie alternatywnego przedłużenia lekcji (Rz 13,13–14) oraz pozostawienie tekstu Starego Testamentu z Jr 23,5–8 wyłącznie jako tekstu kazalnego. Teksty Ewangelii

nika 2018 r., <https://bik.luteranie.pl/wp-content/uploads/files/2022/09/Protok4.SesjiXIVSynoduKocioa.pdf>, s. 39–40; dostęp 20.10.2022 r.

²² *Śpiewnik ewangelicki. Codzienna modlitwa, pieśń, medytacja, nabożeństwo*, Bielsko-Biała 2019 wyd. 3, s. 1357–1482.

²³ *Perikopenbuch...*, dz. cyt., s. 9–14.

²⁴ Oznaczenie E — Ewangelia, L — Lekcja, S — Stary Testament odpowiada przyporządkowaniu tekstu do grupy stałych tekstów liturgicznych.

i lekcji z Listu do Rzymian należą do klasyki luterńskiego zwiastowania, znajdowały się od początku wśród tekstów kazalnych Marcina Lutra²⁵. Wśród aktualnych czytań zmienia się tekst z księgi Objawienia (z 5,1–5[6–14], występujący wcześniej w 3. rzędzie), pojawiają się nowe teksty ST z Za 9,9–10 oraz Ps 24. Dotychczasowy jeden tekst ST, 3 Lekcje i 2 Ewangelie zamieniają się w 3 teksty ST (w tym Psalm), 2 lekcje i 1 Ewangelię²⁶.

Druga niedziela Adwentu²⁷ to następujące czytania biblijne:

- I — Iz 35,3–10 (S) — powrót wyzwolonego ludu na Syjon
- II — Łk 21,25–33 (E) — koniec świata i wezwanie do czujności
- III — Jk 5,7–8 (9–11) (L) — napomnienie do cierpliwości
- IV — Iz 63,15–54,3 — zapowiedź kary i dobroć Pana dla Izraela
- V — Pnp 2,8–13 — oblubieniec i oblubienica
- VI — Obj 3,7–13 — list do Filadelfii

W tym przypadku widzimy drobne zmiany w krótszym lub dłuższym cytowaniu odpowiednich fragmentów Biblii, zmianę liturgicznego czytania ST, przy zachowaniu tradycyjnej Ewangelii (znajduje się ona również u M. Lutra)²⁸ i lekcji. Z tekstów znika jedna Ewangelia (Mt 24,1–14 — zapowiedź zburzenia Jerozolimy), a pojawia się tekst Pieśni nad pieśniami. Statystycznie znów mamy 3 teksty z ST, 2 lekcje i 1 Ewangelię²⁹.

Podczas nabożeństw trzeciej³⁰ niedzieli Adwentu czytane są następujące teksty:

- I — Rz 15,4–13 — napomnienie do cierpliwości i jednomyslności
- II — Łk 3,(1–2) 3–14 (15–17) 18 (19–20) — kazanie Jana Chrzciciela
- III — Łk 1,67–79 (E) — hymn Zachariasza
- IV — 1 Kor 4,1–5 (L) — odpowiedzialność przed Bogiem
- V — Iz 40,1–11 (ST) — Boże Słowo pociechą dla ludu
- VI — Mt 11,2–10 — misja Jana Chrzciciela

²⁵ *Perikopen. Gestalt und Wandeln...*, dz. cyt., s. 74.

²⁶ *Śpiewnik ewangelicki...*, dz. cyt., Bielsko-Biała 2008, wyd. 2, s. 1360; wyd. 3, s. 1360.

²⁷ *Perikopenbuch...*, dz. cyt. s. 15–20.

²⁸ *Perikopen. Gestalt und Wandeln...*, dz. cyt., s. 74.

²⁹ *Śpiewnik ewangelicki...*, dz. cyt., Bielsko-Biała 2008, wyd. 2, s. 1360; wyd. 3, s. 1361.

³⁰ *Perikopenbuch...*, dz. cyt. s. 21–23.

W porównaniu do zestawu czytań z 1978 roku dostrzeżemy inną Ewangelię (Mt 11,2–10, która pozostaje jako tekst kazalny), a lekcja i ST pozostają bez zmian. Zamiast księgi Objawienia 3,1–6 (list do Sardes) dochodzi czytanie kolejnej Ewangelii (Łk 1,67–79). Tekst liturgiczny lekcji oraz kazalny z Mt 11,2–10 stanowią dziedzictwo starokościelne, cytowane przez Lutra³¹. Ogólny podział na rodzaje czytań wygląda następująco: ST — 1, L — 2, E — 3³².

Ostatnia, czwarta niedziela czasu adwentowego³³ przynosi następujące propozycje tekstów biblijnych:

- I — Łk 1,(26–38) 39–56 — Maria u Elżbiety
- II — 2 Kor 1,18–22 — Wypełnienie Bożych obietnic w Jezusie
- III — 1 Mż (Rdz) 18,1–2.9–15 — zapowiedź narodzenia Izaaka
- IV — Łk 1,26–38 (39–56) (E) — zwiastowanie anielskie
- V — Flp 4,4–7 (L) — radość w Panu
- VI — Iz 62,1–5 (ST) — zapowiedź ocalenia Syjonu

Na zakończenie czasu Adwentu zaproponowano drobną zmianę w tekście Ewangelii poprzez wydłużenie jej o kilka wersetów z tej samej historii o Marii i Elżbiecie oraz pojawił się inny tekst z tej samej księgi Izajasza (wcześniej był Iz 52,7–10 — Pan wybawia Syjon z niewoli). Zamiast dodatkowego tekstu Ewangelii (J 1,19–23–28 — świadectwo Jana o Jezusie) mamy nowy fragment Starego Testamentu z Księgi Rodzaju (1 Mż). Sumarycznie czwarta niedziela Adwentu proponuje po 2 teksty z każdego rodzaju czytań, spośród których jedno pochodzi z czasów Reformacji (Flp 4,4–7). Ewangelia z wykazu M. Lutra (J 1,19–29) nie znajduje się obecnie wśród tekstów kazalnych³⁴.

Czytania Pisma Świętego stanowią ważny element życia liturgicznego. Przedstawione skrótowo w niniejszym tekście zmagania Kościoła ewangelickiego w ich prezentacji w czasie nabożeństw wskazują z jednej strony na szacunek do tradycji wyznaniowej, a z drugiej strony na dążność do tworzenia ram, umożliwiających ciągłą aktualizację przesłania Kościoła.

³¹ *Perikopen. Gestalt und Wandeln...*, dz. cyt., s. 74.

³² *Śpiewnik ewangelicki...*, dz. cyt., Bielsko-Biała 2008, wyd. 2, s. 1360; wyd. 3, s. 1362.

³³ *Perikopenbuch...*, dz. cyt. s. 24–31.

³⁴ *Perikopen. Gestalt und Wandeln...*, dz. cyt., s. 74.

Bibliografia (wybrana)

Materiały źródłowe

1. *Beschluss zur Ordnung gottesdienstlicher Texte und Lieder, Amtsblatt Verfassung der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands VELKD*, Band VII, Stück 32.
2. Protokół z 4. Sesji Synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, 12–14 października 2018 r., <https://bik.luteranie.pl/wp-content/uploads/files/2022/09/Protok4.SesjiXIVSynoduKocioa.pdf>, s. 39–40 [dostęp 20.10.2022].
3. Uchwała Synodu Kościoła nr 20/2018/IX o zmianie perykop liturgicznych, <https://bik.luteranie.pl/wp-content/uploads/files/2022/09/37.20.2018ozmianieperykopliturgicznych.pdf> [dostęp 20.10.2023].
4. Wniosek Komisji ds. liturgii i muzyki kościelnej na 4. sesję XIV Synodu Kościoła (12–14 października 2018 r.), Nr wniosku: 9/4/2018; Archiwum Rady Synodalnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP, IV sesja XIV kadencji Synodu Kościoła.

Opracowania, artykuły:

1. *20th Anniversary Annotated Edition, The Revised Common Lectionary. Consultation on Common Texts*, Minneapolis 2012.
2. Bieritz K.-H., *Liturgik*, Berlin–New York 2004.
3. Graf F.W., *Eisenacher Konferenz*, [w:] *Religion in Geschichte und Gegenwart*, t. 2, Tübingen 1999.
4. *Lesungen im Gottesdienst — Theologie und Praxis der liturgischen Schrift-Lesungen: Eine Orientierungs- und Gestaltungshilfe der AG „Lesungen im Gottesdienst“ der Liturgischen Konferenz*, red. A. Deeg, H. Schwier, Guetersloh 2020.
5. Luter M., *Deutsche Messe (1526)*, WA 19.
6. Neijenhuis J., *Liturgik*, Stuttgart 2020.
7. *Perikopen. Gestalt und Wandeln des gottesdienstlichen Bibelgebrauchs*, red. H. von Schade, F. Schulz, Hamburg 1978.
8. *Perikopenbuch. Nach der Ordnung gottesdienstlicher Texte und Lieder mit Einführungstexten zu den Sonn- und Feiertagen*, red. Liturgischen Konferenz für die Evangelische Kirche in Deutschland, Bielefeld 2019.
9. *Śpiewnik ewangelicki. Codzienna modlitwa, pieśń, medytacja, nabożeństwo*, Bielsko-Biała 2019 (wyd. 3).
10. *Wszecchwidzący Bóg. Z Biblią na co dzień 2023*, red. A. Malina, M. Czyż, A. Błahut-Kowalczyk, A. Fober-Cieślar, Bielsko-Biała 2022.

ks. dr Adam Malina — duchowny Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP, proboszcz Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Katowicach-Szopienicach, Prezes Synodu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, sekretarz zarządu Polskiej Rady Eku-
menicznej, wiceprzewodniczący Synodalnej Komisji ds. Teologii, wykładowca Aka-
demii Muzycznej im. G i K. Bacewiczow w Łodzi, autor lub współautor publikacji
książkowych z zakresu teologii, historii Kościoła i hymnologii.